

Avoimuus on yleinen etu

Kirjastot ovat edistäneet avoimuuden kulttuuria jo internetin alkuajoista lähtien. Tukea on annettu etenkin avoimen lähdekoodin ohjelmistoille (Open Source) ja avoimelle julkaisemiselle (Open Access). Kehityksen uudempaa vaihetta edustaa avoin tiede ja avoimen datan (Open data) hyödyntäminen. Tämän numeron kahdessa artikkelissa esitelläänkin kulvana vuonna liikkeelle lähtenyt avoimen tieteen hanketta (ATT), jolla korkeakouluja pyritään kannustamaan rinnakkaistallennukseen ja tutkimusaineistojen säilytykseen. Tavoitteena on parantaa tieteellisen tiedon hyödynnettävyyttä ja saada tieteen tulokset yhteisiksi resursseiksi.

Avoin- alkuisten hankkeiden taustatekijänä ovat paitsi ilmeiset yleiset hyödyt, myös syvemmällä oleva kiista verkossa olevien sisältöjen, ohjelmien ja laitteiden hallinnasta ja omistuksesta. Kun palvelut ja data yhä suuremmassa määrin siirtyvät verkkoon, käyttö- ja omistusoikeudet ovat edelleen jatkuvien uudelleenmäärittelyjen kohteena, joita määritellään sopimuksissa ja lainsäädännössä. Jos sisällöt ja teknologiat ovat pääosin kaupallisten tahojen käsissä, rakenteet vääristyvät ja hävittävät yhteisiä resursseja. Kirjastojen kannalta kehitys on myös monelta osin jo johtanut epäedullisiin asetelmiin; tieteellisten julkaisujen hinnat ovat nousseet elektronisten julkaisujen käyttöönoton myötä ja e-kirjojen lainausoikeuksista ei edelleenkään ole päästy yhtenäisiin ja kohtuullisiin käytäntöihin.

Tekijänoikeuspohdinnat ja lisenssisopimusneuvottelut myös osoittaneet, ettei teknologian saatavuus yksinään ole johtanut siihen, että sisällöt ja sovellukset saataisiin kirjastojen käyttöön kohtuullisin ehdoin. Seuraukset ovat kuitenkin helposti ymmärrettäviä. Lopputulokset verkon käyttö- ja omistusoikeuskiistoista näkyvät kirjastojen käyttäjille esimerkiksi käyttörajoituksina tai puuttuvina e-aineistoina. Nina Kivisen artikkeli tarjoaa esimerkin e-kirjahankkeesta, jossa edes muutamaa kurssikirjalainaukseen tarvittavaa e-kirjaa oli vaikeaa saada mukaan kokeiluun.

Avoimeen verkkoympäristöön tähtäävillä hankkeilla onkin pintaa syvemmälle menevä vaikutus. On yleisen edun mukaista tuottaa ja tukea toimintaperiaatteita, joilla verkkoon saadaan tuotettua aidosti vapaita ja yhteiskäyttöisiä resursseja. Näillä varmistetaan myös opetuksen, tutkimuksen ja oppimisen tuki tulevaisuudessa. Niillä rakennetaan tietoympäristöä ja verkon infrastruktuuria muotoon, jossa huomioidaan yhteinen hyvä ja yleinen etu.

- Päivikki Karhula